

Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1993-1995 – en projektrapport

The Kentish Plover in Scania, South Sweden, 1993-1995 - a report from a conservation project

Paul Eric Jönsson

Meddelande nr 174 från Falsterbo Fågelstation

Sedan 1982 har det lilla skånska restbeståndet av svartbent strandpipare varit föremål för en ingående populationsstudie i syfte att kartlägga orsakerna till artens tynande tillvaro i Sverige (Jönsson 1983). Studien ingår som en del av "Projekt Svartbent strandpipare", som sedan 1985 drivs av SkOF med finansiellt stöd från Världsnaturfonden - WWF (Andell & Jönsson 1986, Jönsson 1993). Inom ramen för projektet genomförs, förutom häckningsstudien, praktiska faunavårdsåtgärder för att förbättra betingelserna på de återstående häcklokalerna i sydvästra Skåne, samt ett internationellt arbete med sikte på att öka medvetenheten om den svartbenta strandpiparen som en undanträngd och hotad art i Europa (se Jönsson et al. 1990, Tucker & Heath 1994). Här redovisas artens förekomst i Skåne 1993-1995, samt arbetet inom "Projekt Svartbent strandpipare".

Bakgrund

Den svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* hade för 100 år sedan en vidsträckt utbredning längs sandiga och låglänta kustavsnitt i stora delar av Nordvästeuropa, inklusive Skåne, Halland och Öland (Jönsson 1983). Efter en successiv tillbakagång under hela 1900-talet, främst orsakad av habitatförändringar i kombination med ökade störningar på häckplatserna, har det nordvästeuropeiska beståndet reducerats till max. 1000-1100 par, varav huvuddelen (ca 900 par) häckar längs Nordsjökusten i Nederländerna och Tyskland (Jönsson 1994). I Danmark har arten minskat från ca 150 par på ett 20-tal lokaler 1969 (Jylland, Laesö, Fyn och Själland), till 35-40 par på 4-5 lokaler i sydvästra Jylland 1994 (Fischer 1994).

I Sverige har den svartbenta strandpiparen alltid haft sin huvudsakliga häckningsförekomst på sandstränder, kusthedar och strand-

ängar i sydvästligaste Skåne, där beståndet sedan 1950-talet hållit sig på en förvånansvärt konstant nivå, mellan 10 och 20 par (Jönsson 1983). Sedan mitten 1980-talet har dock populationen minskat successivt, främst på grund av en omfattande bopredation och påföljande dålig rekrytering av förstagångshäckare (Jönsson 1993).

Fältharbete och metoder

Liksom tidigare år inriktades arbetet 1993-95 huvudsakligen på att i detalj följa fåglarnas häckningsförehavanden i kärnområdet på Falsterbohalvön och i Foteviksområdet i SV Skåne. Under perioden 15 mars - 1 augusti gjordes regelbundna besök (minst 2 ggr/vecka) på häcklokalerna, varvid alla observationer registrerades med avseende på antal, kön, ålder, färgringar, parkonstellationer, boplatssval, kull-

storlek, kläckningsframgång, predation, störningar samt ungöverlevnad.

Häckande omärkta fåglar och samtliga påträffade kläckta ungar infångades och märktes med färgringar. Även en del äldre märkta fåglar infångades för utbyte av slitna färgringar. Vuxna fångades på bo med en enkel s.k. vadmjärde. I samband med ringmärkningen insamlades även biometriska data från de vuxna fåglarna.

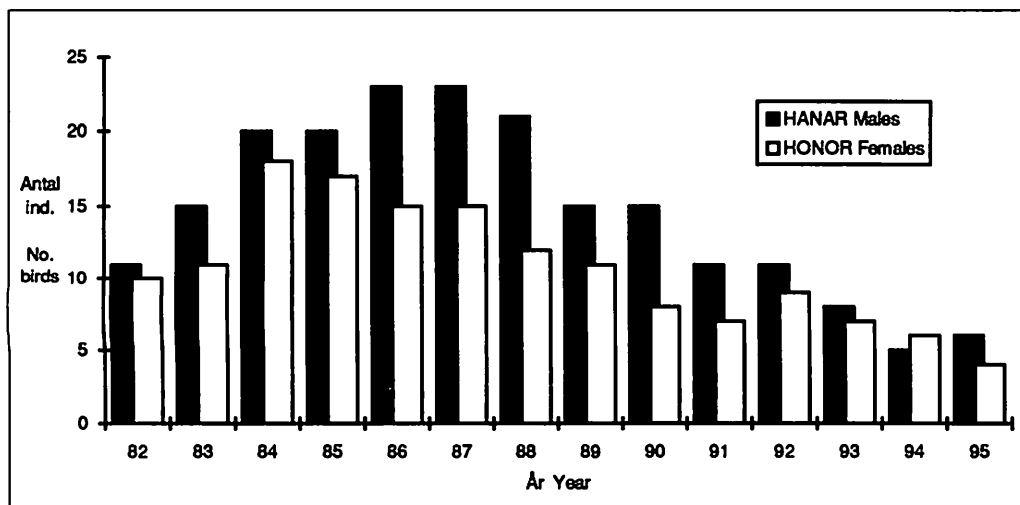
På den tidigare huvudlokalen, Ängsnäset, vidtogs som vanligt olika åtgärder för att minska risken för bopredation; hela området inhägnades med el-stängsel (mot räv) samtidigt som viss skyddsjakt bedrevs på räv, mink och kråka (dock ej 1995). Dessutom utplacerades s.k. "anti-predatorburar" kring bona (se Jönsson 1993). Från slutet av maj till mitten av juli utförde personal från Falsterbo fågelstation nästintill daglig bevakning av området för att minska risken för störningar. Speciella skyltar som informerade om "Projekt Svartbent strandpipare" sattes upp kring området. Liksom tidigare år reglerades betesdriften i häckningsområdet på Ängsnäset efter samråd mellan Länsstyrelsen, djurhållaren och projektet.

Den andra viktiga häcklokalen, Vellinge ängar vid Foteviken, är till skillnad från Ängs-

näset varken naturreservat eller fågelskyddsområde, vilket minskar möjligheten att styra skötseln och tillgängligheten av området. Projektet har dock ett gott samarbete med markägarna och dessa medverkar på ett förtjänstfullt sätt till att förbättra situationen för de häckande fåglarna på Vellinge ängar. Bl.a. utförs skyddsjakt på kråka och mink och på eget initiativ har markägarna satt upp skyltar som uppmanar besökare att inte beträda de känsligaste delarna under fåglarnas häckningstid.

Populationsstorlek

Jämfört med 1992 minskade antalet gamla fåglar i populationen under åren 93-95 med ca 50%, från 20 till 10 individer (fig. 1, tab. 1). Efter en svag återhämtning 1992 har alltså den negativa trenden fortsatt och antalet fåglar utgör idag endast en ca ¼ av antalet under "toppåren" 1984-87. Minskningen beror främst på att ingen nyrekrytering av egna ungfåglar skett sedan 1992. De få "nya" fåglar som tillkommit de senaste åren har utgjorts av omärkta individer. Därtill har minst tre äldre fåglar bevisligen flyttat till häckplatser på tyska nordsjökusten (se nedan)!

Figur 1. Populationsutveckling hos svartbent strandpipare i Skåne 1982-1995.
Development of the Scanian Kentish Plover-population during 1982-1995.

Utöver de stationära häckfåglarna, har ett fåtal individer uppträtt tillfälligt i sydvästra Skåne: under 1993 sågs en tvåårig skånskfödd hane kortvarigt på Vellinge ängar; i april 1994 uppträdde ett omärkt par under några dagar på samma plats, liksom en ensam sjuårig märkt hona på Ängsnäset; en omärkt hane höll revir på Vellinge ängar några dagar i april 1995 och en skånskfödd sjuårig hane sågs tillfälligt på Ängsnäset den 1 juni 1995.

Därutöver har som vanligt rapporterats ett fåtal observationer av svartbenta strandpipare på andra platser i Sydsverige, främst från Halland, men även enstaka från andra landskap (se bl.a. Tyrberg 1994). Vid Ottenby fångades och ringmärktes t.ex. en adult fågel av okänt kön den 26.8 1993 (Pettersson 1994) och i april 1995 iaktogs bl.a. ett omärkt par vid Sandön i Skälderviken, samtidigt som en

omärkt hona uppehöll sig vid Farhult några km därifrån (P. Gräntz, muntl.). Någon uppföljning av de båda sensationella häckningsförsöken i Halland 1992 har däremot inte skett (se Tyrberg 1993, 1994, M. Nord, muntl.).

Överlevnad och dödlighet hos vuxna fåglar

De vuxna fåglarnas överlevnad från en häckningssäsong till nästa kan uppskattas utifrån frekvensen återvändande, individmärkta fåglar. Denna uppskattade överlevnadsprocent blir emellertid endast ett minimalt, eftersom en del överlevande fåglar sannolikt inte återkommer eller blir identifierade. Så var t.ex. minst två saknade fåglar 1994 bevisligen i livet eftersom de under året iaktogs i Tyskland (se nedan).

Tabell 1. Populations- och häckningsdata för svartbent strandpipare *Charadrius alexandrinus* i SV Skåne 1993-95. *Population and breeding data of the Kentish Plover in SW Scania, 1993-95.*

År Year	1993	1994	1995
Antal obs. hanar (färgringmärkta) <i>No. observed males (colour-ringed)</i>	8 (7)	5 (4)	6 (5)
Antal obs. honor (färgringmärkta) <i>No. observed females (colour-ringed)</i>	7 (7)	6 (5)	4 (4)
Återkomstfrekvens, hanar - honor (%) <i>Return-rate, males - females (%)</i>	73 - 78	50 - 57	100 - 80
Datum för första obs. <i>Date of first observation</i>	22.3	20.3	27.3
Antal häckande par <i>No. breeding pairs</i>	7	4	4
Datum för första ägget <i>Date of first egg</i>	17.4	15.4	20.4
Antal äggkullar (därav omläggningar) <i>No. egg-clutches (whereof replacements)</i>	10 (3)	5 (1)	4 (0)
Antal kläckta kullar <i>No. hatched clutches</i>	6	4	4
Antal kläckta ungar <i>No. hatched young</i>	17	12	10
Antal flygga ungar <i>No. fledged young</i>	4	2	5

I genomsnitt var återkomstfrekvensen (vin-
teröverlevnaden) åren 1993-95 ca 76% (tab. 1)
vilket är klart lägre än motsvarande genom-
snitt för åren 1982-87 (84%), men något högre
än perioden 1988-91 (72%) (se Jönsson 1992,
1993). Den årliga variationen har dock tende-
rat att öka, vilket särskilt tydligt illustreras av
de två senaste årens återkomstfrekvens; från
1993 till 1994 återkom endast ca 54% av de
gamla fåglarna, medan motsvarande siffra
från 1994 till 1995 var ca 90% (se tab. 1).

Liksom tidigare år har återkomstfrekven-
sen i genomsnitt varit något högre för hanar än
för honor. Räknat som medeltal för åren 1982-
95 har ca 79% av hanarna och 76% av honorna
återkommit till häckplatserna mellan åren (jfr.
Jönsson 1992, 1993).

Den maximala årliga dödligheten hos gam-
la fåglar kan alltså uppskattas till drygt 20%,
vilket är i god överensstämmelse med kända tal
för andra vadare av motsvarande storlek (jfr.
Oring & Lank 1984, Jönsson 1991). Dödlighe-
ten hos de vuxna svartbenta strandpiparna
förefaller i huvudsak äga rum under icke häck-
ningstid, eftersom fältstudierna under 14
häckningssäsonger inte påvisat ett enda säkert
dödsfall. En ringmärkt skånsk hane har där-
emot påträffats död vid den tyska Nordsjökus-
ten i slutet av augusti 1993, ca två månader
efter avslutad häckning.

Häckningar

Antalet häckande par minskade från 8-9 1992,
till sju 1993 och endast fyra 1994 och 1995
(tab. 1, Jönsson 1993). Minskningen har i
huvudsak skett på den tidigare huvudlokalen,

Ängsnäset, där endast ett par häckat de två
senaste åren (se tab. 2). På Vellinge ängar har
antalet par däremot varit konstant sedan 1992.
Några andra häcklokaler har inte varit besatta
sedan 1989, då ett misslyckat häckningsförsök
gjordes väster om Flommens golfbana vid
Falsterbo (se Jönsson 1989). Det kan dock inte
uteslutas att enstaka häckningar påbörjats,
men misslyckats på någon annan lokal på
Falsterbonäset eller i Foteviken. Så sågs t.ex.
1995 ett par under några dagar i maj på en
lämplig lokal söder om Hamnvägen i Skanör.
Paret försvann dock och återfanns senare
häckande på Ängsnäset.

Häckningarna påbörjades relativt tidigt un-
der den aktuella treårsperioden jämfört med
tidigare år, då medeldatum för första ägget i
första äggkullen 1982-1992 var den 22.4 (se
tab. 1). Antalet lagda äggkullar samt antalet
kläckta respektive flygga ungar under åren
1993-95 framgår av tab. 1. Av de tre åren
framstår 1995, trots det rekordlåga antalet par,
som det häckningsmässigt bästa: totalt fem
flygga ungar ger 0,63 ungar/vuxen fågel vilket
är lika mycket som det goda året 1992 och det
näst bästa utfallet sedan studien startade 1982
(se fig. 2). Kläckningsframgången har varit
god och ökande samtliga tre år, men ungöver-
levnaden var dålig, f.f.a. 1993 och 1994 (se
fig. 2).

Ungöverlevnaden på 24%, 17% och 50%
för 1993, 1994 resp. 1995, är klart lägre än
genomsnittet för åren 1982-1992 som ligger
på 63%. Den främsta orsaken till den dåliga
ungöverlevnaden 1993 och 1994 torde stå att
finna i det kalla och regniga vädret under
ungperioden i slutet av maj och början av juni.

Tabell 2. Fördelningen av häckande svartbenta strandpipare *Charadrius alexandrinus* (antal par) på fyra
häcklokaler i SV Skåne 1982-1995. Observera att enstaka par eller individer vissa år har påbörjat häckning
på fler än en lokal, varför tabellen inte kan summeras!

*The distribution of breeding Kentish Plovers (no. pairs) in four localities in SW Scania, 1982-1995. Note that single
pairs or individuals in some years have initiated breeding in more than one locality. Thus, the total number of pairs
in a given year cannot be added from the table!*

Lokal Locality	År Year.	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95
Ängsnäset		10	10	14	14	11	9	8	7	7	6	6	5	1	1
Vellinge ängar		—	—	2	2	1	2	2	2	4	4	3	3	3	3
Skanörs revlar		—	1	1	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Flommen		—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—

Situationen påminde båda åren starkt om förhållandena 1987 och 1991 som också karaktäriserades av hög ungdödlichkeit i samband med kylig väderlek i månads-skiftet maj-juni (jfr. fig. 2). Även predation på ungarna från f.f.a. kråkor vid Ångsnäset kan dock ha bidragit.

Den förbättrade kläckningsfrekvensen, som ökat stadigt sedan 1986 (se fig. 2) beror på minskade äggförluster, dels p.g.a. de skyddsåtgärder (el-stängsel, skyddsburar, skyddsjakt) som vidtagits sedan 1986 vid Ångsnäset, men dels också på en successivt ökad andel häckningar på Vellinge ängar där bopredationen de senaste åren varit relativt måttlig.

Totalt sett har dock ungproduktionen under de senaste åren varit för svag för att ens teoretiskt sett kunna balansera den adulta dödligheten. Tidigare gjorda beräkningar har visat att det sannolikt behövs minst 0.7 flygga ungar per vuxen fågel för att kompensera det årliga bortfallet av gamla häckfåglar (Jönsson 1992). En så god ungproduktion har hittills bara uppmäts under ett år, 1982! Jämfört med åren 1982-1992 har dock produktionen ökat något i genomsnitt under de senaste tre åren: från i medeltal 0.31 ungar/vuxen till ca 0.40 ungar/vuxen.

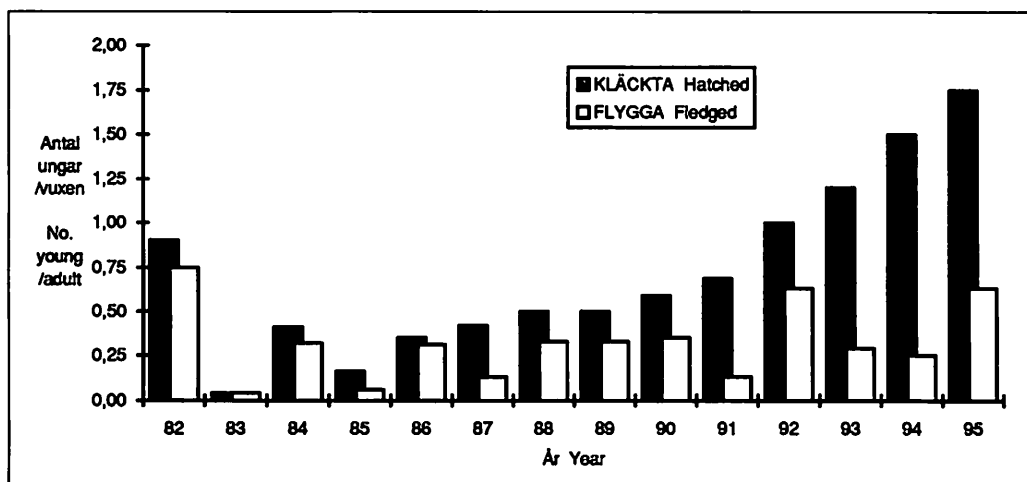
På Ångsnäset skyddades några äggkullar från predation genom uppsättande av s.k. "anti-predator-burar" (se Jönsson 1993, fig. 3).

Samtliga dessa kullar (tre 1993 och en 1994) kläcktes utan problem och därmed har samtliga fem kullar som skyddats på detta sätt sedan 1992 producerat ungar.

Kontroller av färgmärkta fåglar

Av de totalt 10 vuxna fåglar som sågs i SV-Skåne under häckningssäsongen 1995 var 9 märkta sedan tidigare. Bland dessa återfanns hane nr. 8, som med sina 16 år är världens hittills äldsta kända svartbenta strandpipare. Han märktes som pullus av Christer Persson på Ångsnäset den 24.5 1979, häckade troligen på samma lokal åren 1982 och 1983, men fångades och kontrollerades häckande på Vellinge ängar 1984. Där har han sedan häckat varje år inom ett mycket begränsat område, men med tillfälliga avstickare för omlägningskullar på Ångsnäset 1985, 1986 och 1991. Sedan 1984 har hane 8 haft sju olika honor och producerat totalt 15 flygga ungar, varav minst sju senare observerats som vuxna i Skåne eller Tyskland.

Bland de övriga märkta fåglarna kan även nämnas två 13-åringar (en hane och en hona) vilka häckade tillsammans i det enda paret på Ångsnäset. De har häckat ihop åtminstone sedan 1990. Honan (J11) häckade på Ångsnäset redan 1984 och har sedan varit lokalen

Figur 2. Ungproduktion hos svartbent strandpipare *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1982-1995.
Production of young in the Kentish Plover in Scania, 1982-1995.

trogen. Hanen (J14) häckade 1984 på Skanörs revlar, men har sedan iakttagits varje år på Ängsnäset. Åren 1985-88 förblev han emellertid oparad. Av de resterande märkta fåglarna, fanns 1995 ytterligare några som blivit förhållandevis gamla, nämligen två 9-åriga honor samt två 7-åriga hanar! Den ene av de båda 7-åriga hanarna (J59) sågs endast tillfälligt på Ängsnäset den 21.6. Både 1993 och 1994 konstaterades han häcka i Schleswig-Holstein (se nedan!). Dessförinnan var han bara tillfälligt observerad som tvååring på Ängsnäset 1990. Notabelt är att det varken 1993, 1994 eller 1995 tillkom några skånskfödda första-gångshäckare, trots att det 1992 producerades hela 10 flygga ungar. Tre av dessa har dock observerats i Tyskland 1993 och 1994 (R. Schulz, i brev)!

Under 1994 färgmärktes däremot två nya vuxna häckare (en hane och en hona) på Vellinge ängar. Efter häckningen 1995 iakttogs en av de 9-åriga honorna (J 39) den 22.7 vid Aflandshage på Amager (P. Berg, i brev) och två av 1995 års ungfåglar har redan rapporterats utanför häckningsområdet: den 17.7 sågs en Vellingefödd fågel vid Keldsnor på Sydlangeland i södra Danmark (T. Hansen, i brev) och den 30-31.7 sågs ett troligt kullsyskon till denna vid Morups Tånge i Halland (M. Nord, muntl.)!

Totalt sedan 1981 har 44 vuxna och 135 ungar försetts med färgringar i sydvästra Skåne. Kombinationen är en metallring på ena benet och två färgringar (över/under leden) på det andra. Färgerna som används är: mörkröd, skär, orange, gul, vit, ljusblå, mörkblå, ljusgrön och mörk-grön.

Skånska strandpipare i Tyskland

Genom intensifierade studier av svartbent strandpipare i Tyskland har nu flera anmärkningsvärda observationer gjorts rörande de skånska fåglarnas spridnings-, ruggnings- och flyttningssvanor. Med början 1991 har en strid

ström av rapporter kommit från Rainer Schulz och hans kollegor från Kiel och Husum som studerar vidare i det Schleswig-Holsteinska Vadehavet. Sammanlagt har de läst av ett 25-tal skånska fåglar i området kring Eiderstedthalfvön och i den nyligen invallade poldern Beltringharder Koog, väster om Husum (se Jönsson 1992, 1993). De allra flesta observationerna har gjorts efter häckningssäsongen, från slutet av juli t.o.m. september och det är alldeles klart att den skånska populationen flyger till Vadehavet efter häckningen för att där, i sällskap med tyska och danska fåglar, rugga och bygga upp fettreserver för den vidare flyttningen söderut till vinterkvarteren på Iberiska halvön eller i Nordvästafrika (Rösner m.fl. 1994).

Våren 1993 gjordes emellertid ett par högtintressanta fynd även under häckningstid. Den ovannämnde hanen (J59) fångades på bo (se foto) den 17 maj 1993 vid Vadehavet, och blev därmed det första beviset för att våra skånska strandpipare verkligen utgör en del av den större Nordsjöpopulationen. Några veckor senare, i juni 1993, såg Rainer Schulz och Jürgen Runo ytterligare två färgmärkta skånska strandpipare i Beltringharder Koog. Den här gången rörde det sig om ett par, hane J63 och hona 17, som tidigare samma säsong gjort ett misslyck-

Hane J59, född Vellinge ängar 7.6 1988. Kontrollerad på bo i Beltringharder Koog 17.5 1993. Foto: Rainer Schultz

at häckningsförsök på Ängsnäset där de sågs tillsammans sista gången den 17.5. Den 21.6 upptäcktes hane J 63 och hona 17 med tre nykläckta ungar! Räknar man baklänges minst de 26 dygn som normalt åtgår för äggläggning och ruvning, kommer man fram till att hona 17 måste ha lagt det första ägget i Tyskland senast den 27.5, alltså bara 10 dagar efter det att hon senast sågs på Ängsnäset. Avståndet mellan Ängsnäset och Beltringhar-der Koog är visserligen bara ca 260 km fågelvägen, en sträcka som en svartbent strandpipare bör klara att flyga på 5-6 timmar, men det är ändå en anmärkningsvärd förflyttning!

Vid en närmare granskning av hona 17 framgår att hon fångades som häckande 3K+-fågel på Ängsnäset den 24.5 1985. Hon gjorde då två misslyckade häckningsförsök med hane 19. Året därpå sågs hon bara tillfälligt den 22-23.7 i en mindre flock vid Skanörs revlar. Både 1987 och 1988 häckade hon åter på Ängsnäset, men nu med hane 18. Därpå, 1989, sågs hon i par med hane 10 på Ängsnäset men något bo hittades aldrig. Däremot var det troligen hona 17 som tillsammans med hane 18, senare samma år, gjorde ett misslyckat häckningsförsök väster om Flommen! År 1990 var hon så tillbaka på Ängsnäset och gjorde ett misslyckat försök med hane 12, men året därpå, 1991, sågs hon inte alls i Skåne. Däremot åter på Ängsnäset 1992 och försökte då (utan resultat) häcka med hane J14! Således en minst sagt ombytlig dame! Kanske hade hon redan 1991 varit på en sejour i Tyskland då upptäckt de nyskapade häckningsområdena i Beltringhar-der Koog?

En förbryllande omständighet i samband med förflyttningen 1993, var att hane J63, enligt mina fältanteckningar, observerades ruva på en ny äggkull på Ängsnäset den 26.5, men då med en annan hona (J44)! Därefter konstaterades aldrig någon hane vid detta bo och hona J44 ruvade ensam fram kullen till kläckning den 2.7! En unik händelse i sig, både vad avser den övergivna honan och den extremt långa ruvningstiden (37 dygn mot normalt 22-24 dygn). Hane J63 sågs nästa gång den 4.6 i Tyskland och därefter på samma plats den 21.6 med hona 17 och nykläckta ungar! Det finns således starka indicier som

pekar mot att J63 hunnit med en extraparning med hona J44 innan han flugit till Vadehavet för en omläggning med hona 17!

Även under 1994 påträffades dessa tre fåglar, hane J59, hane J63 och hona 17, häckande i Beltringhar-der Koog, medan ytterligare två hanar (en född 1992) iaktogs i början av juli (R. Schulz, i brev). Ingen av dessa fåglar sågs i Skåne. Därutöver rapporterades två av de häckande honorna från Vellinge, den ena redan den 11.6, bara en dryg vecka efter att hennes kull kläckt, den andra i juli, på en av de traditionella tyska ruggningsplatserna. I år (1995) har ingen av dessa fåglar noterats i Tyskland (sämre bevakning!), men däremot gjorde J59 ett kort gästspel på Ängsnäset den 21.6.

Under 1995 har hittills endast en skånsk fågel rapporterats från Tyskland: det var den 16-åriga hane 8 som den 1.7 iaktogs varnande(!) vid St. Peter-Ording på Eiderstedthalvön. Vid tillfället antogs den häcka men senare besök avslöjade inget bo (R. Schulz, muntl.). Hane 8 hade då framgångsrikt fått fram två flygga ungar på Vellinge ängar och sågs där sista gången den 15.6 (egna obs.)!

Mycket talar således för att ytterligare några skånska fåglar numera häckar i Tyskland (eller sydvästra Danmark). Arten finns utspridd över stora områden i Vadehavet och bara ett fåtal lokaler står under noggrann bevakning. År 1993 beräknades ca 500 par häcka i Schleswig-Holstein, varav ca 100 par vid St. Peter på Eiderstedthalvön och ca 260 par i Beltringhar-der Koog (Fleet m.fl. 1994, R. Schulz, muntl.).

Å andra sidan är det sannolikt att de fyra omärkta fåglar som dök upp i Skåne 1994, och varav två häckade framgångsrikt på Vellinge ängar, har tyskt ursprung.

Framtiden oviss men inte helmörk

Situationen för den svartbenta strandpiparen som svensk häckfågel ter sig f. n. onekligen mycket dystert. Sannolikt är de två senaste årens totalsiffror med endast fyra häckande par den lägsta som förekommit sedan arten blev känd som svensk häckfågel i början av 1800-talet. Den sydvästska populationen har visserligen aldrig varit speciellt stor, kanske

som mest 50-100 par i slutet av förra århundradet, men förmodligen har den då och då späatts på sydvästifrån av danska och tyska fåglar. Trots den relativt starka ortstrohet som tidigare påvisats för de skånska fåglarna (se Jönsson 1992) förekommer uppenbarligen en viss rörlighet, särskilt bland honor och yngre fåglar. Kopplingen till den större Vadehavspopulationen vid Nordsjön har demonstrerats mycket tydligt de senaste åren och egentligen är det väl inte förvånande om en del fåglar under vårflyttningen väljer att stanna bland de talrikare tyska artfränderna istället för att flyga ytterligare 300 km mot en nordostlig utpost med en oviss tillvaro och ett klen utbud av häckningspartners.

Det är nog också snarast den sociala kopplingen till andra svartbenta strandpipare som kan få en del fåglar att överge sina skånska häcklokaler. Habitatmässigt finns fortfarande områden i Sydvästkåne som skulle kunna hysa många 10-tal par. Bopredationen har visserligen tidvis varit svår, men predationsfrekvensen har minskat (se fig. 2), delvis tack

vare de åtgärder som vidtagits inom ramen för Projekt Svartbent strandpipare och nya undersökningar i Tyskland antyder inte att predationsstörningarna skulle vara mindre där (Schulz 1994).

Med tanke på att den skånska populationen nu är nere på ca 10 individer, varav flera är gamla eller mycket gamla, är det emellertid inte särskilt troligt att beståndet kan återhämta sig av "egen kraft". Tillfälligt dåliga häckningsår (som 1993 och 1994) eller andra slumpmässiga händelser får lätt förödande konsekvenser för ett så litet bestånd. Sannolikt står hoppet om överlevnad i Skåne till en rejäl och/eller regelbunden påspädning av fåglar från kontinenten. Att en sådan utveckling trots allt är möjlig visas av de fyra omärkta fåglar, en dryg tredjedel av hela beståndet(!), som 1994 dök upp på Vellinge ängar. Visserligen stannade bara två för att häcka men det är ändå anmärkningsvärt många med tanke på att det under de föregående 10 åren i genomsnitt bara tillkommit ca 0.9 "nya" vuxna fåglar per år.

Svartbent strandpipare på Vellinge ängar 7.6 1994. Foto: Jan Elmelid/N

Således kan utvecklingen i Vadehavet komma att spela en avgörande roll för den svartbenta strandpiparens framtid i Sverige. Som antytts ovan förekommer arten ganska klumpat i ett fåtal stora "kolonier". Dessa häcknings- områden är emellertid instabila miljöer som delvis skapats efter invallningar av tidigare tidvatensstränder, eller genom översandningar av vegetationstäckta områden på s.k. "Vorlanden" (Schulz 1994). Erfarenhetsmässigt blir därför sådana koncentrationer av häckande svartbenta strandpipare sällan långvariga. Den danska invallningen utanför Töndermarsken, Margrethekoog, som i början av 1980-talet attraherade uppemot ett 50-tal par svartbenta strandpipare är nu helt övergiven och sannolikt har en del av dessa fåglar flyttat ca 50 km söderut till den nya tyska invallningen Beltringharder Koog (Hötker & Kölsch 1993, Fischer 1994). När denna om något år börjar växa igen, kommer de svartbenta sannolikt att överge lokalen, vilket skulle kunna leda till ett inflöde av fåglar till bl.a. Skåne. Några nya invallningar i Vadehavet är f.n. inte planerade och störningarna på de återstående naturliga häckplatserna utgör en stark begränsning för artens möjlighet att expandera i området (Schulz & Stock 1993, Schulz 1994).

I vilket fall som helst lär de följande två-tre åren bli helt avgörande för den svartbenta strandpiparens framtid som svensk häckfågel. De habitatvårdande och predationsdämpande åtgärderna på de kvarvarande skånska häckplatserna måste fortsätta för att bibehålla optimalt goda betingelser för såväl svartbenta strandpipare som andra vadare. Förstärkt hävd av strandängarna vid Foteviken kan ge fåglarna bättre spridningsmöjligheter och utökad bevakning av de känsliga häckningsområdena kan bidra till att minska störningarna från friluftslivet. Som en allmänt faunavårdspositiv åtgärd borde också skapandet av nya artificiella häckningsöar övervägas i samband med byggandet av Öresundsförbindelsen. Det är välkänt att bl.a. den svartbenta strandpiparen tacksamt ockuperar sådana vegetations- och predationsfria områden i anslutning till hamnutfyllnader och liknande (se Alerstam 1969 och de Putter & de Ruwe 1994).

Ökat internationellt arbete

Det skånska "Projekt Svartbent strandpipare" har sedan 1990 deltagit i ett allt intensivare internationellt samarbete kring artens ekologi och behov av skydd, allt inom ramen för "the Wader Study Group Kentish Plover Project" (se Jönsson m.fl. 1990). Ett stort antal undersökningar och rapporter från olika delar av Europa och Asien visar nu entydigt att den svartbenta strandpiparen är en art på snabb tillbakagång överallt. Ringmärkningar har emellertid också visat hur fåglarna rör sig över gränserna och att utvecklingen i ett land kan vara starkt beroende av som sker i ett annat land.

För att samla och sprida en del av denna nyvunna information avhölls ett speciellt "workshop" om svartbent strandpipare vid WSGs och IWRB (International Wetlands and Waterfowl Research Bureau) gemensamma konferens i Aveiro, Portugal, den 15-21 september i år. Ett 40-tal deltagare från ett 15-tal länder medverkade i mötet och många intressanta diskussioner följde på föredragen och posterutställningen. Samtliga bidrag till workshopen kommer senare att publiceras i en volym av "International Wader Studies" som är Wader Study Groups nya, vetenskapliga tidskrift. I denna kommer även att presenteras rekommendationer och förslag till konkreta skyddsåtgärder för den svartbenta strandpiparen i Europa och angränsande delar av Afrika och Asien.

Tack

Följande personer, organisationer och myndigheter tackas varmt för sin medverkan och stöd till Projekt Svartbent strandpipare: Per Andell, Björn Malmhagen, Nils Kjellén och Falsterbo Fågelstation för hjälp med fältarbetet, Lars Knutsson (Länsstyrelsen), Lennart Askman (Skogsvårds-styrelsen), Sven Törnqvist (LV 4), Kenneth Pettersson och Vellinge kommun för bra samarbete kring skötseln av Ängsnäset, Vellinge strandmarksägare för god skötsel av Vellinge ängar samt Rainer Schulz och Hans-Ulrich Rösner för snabba rapporter om färgmärkta strandpipare i Tysk-

land. Projektet har finansierats av Världsnaturfonden WWF och administrerats av SkOF (Leif Hansson).

Referenser

- Alerstam, T. 1969. Svartbent strandpipare häckande vid Landskrona. - *Medd. fr. SkOF* 8:12.
- Andell, P. & Jönsson, P.E. 1986. Projekt svartbent strandpipare - en presentation samt redovisning av 1985 års arbete. - *Vår Fågelv.* 45:85-92.
- Fischer, K. 1994. Kentish Plover in Denmark - a short overview. - *The WSG Kentish Plover Project, Newsletter* 3:4.
- Fleet, D.M., Frikke, J., Südbeck, P. & Vogel, R.L. 1994. Breeding birds in the Wadden Sea 1991. - *Wadden Sea Ecosystem* No. 1. Common Wadden Sea Secretariat & Trilateral Monitoring and Assessment Group, Wilhelmshaven. 108 sid.
- Hötter, H. & Kölsch, G. 1993. Die Vogelwelt de Beltringharder Kooges. - *Corax* Band 15, Sonderheft. 145 sid.
- Jönsson, P.E. 1983. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Sverige - historik, nuvarande förekomst och häckningsbiologi. - *Anser* 22:209-230.
- Jönsson, P.E. 1989. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1989 - en projektrapport. - *Anser* 28:251-258.
- Jönsson, P.E. 1991. The Kentish Plover *Charadrius alexandrinus* in Europe - recent breeding population size estimates. - *The WSG Kentish Plover Project, Newsletter* 1:27-31.
- Jönsson, P.E. 1992. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1991 - en projektrapport. - *Anser* 31:1-10.
- Jönsson, P.E. 1993. Projekt Svartbent strandpipare - årsrapport 1992. - *Anser* 32:29-34.
- Jönsson, P.E. 1994. Kentish Plover *Charadrius alexandrinus*. In: Tucker, G.M. & Heath, M.F.: *Birds in Europe: their conservation status*. BirdLife International, Cambridge. 600 sid.
- Jönsson, P.E., Meininger, P.L., Schulz, R. & Székely, T. 1990. The WSG Kentish Plover Project. - *Wader Study Group Bull.* 60:1-3
- Oring, L.W. & Lank, D.B. 1984. Breeding area fidelity, natal philopatry and the social systems of sandpipers. I: Burger, J. & Olla, B.L. *Behaviour of Marine Animals*. Vol. 5. Shorebirds: Breeding behaviour and populations (sid. 125-147). Plenum Press, New York.
- Pettersson, J. 1994. Ottenby fågelstation 1993. I: Bentz, P.-G. & Wirdheim, A. (red.), Fågelåret 1993. - *Vår Fågelvärld*, supplement nr 21 (sid 153-155).
- de Putter, G. & de Ruwe, F. 1994. Kentish Plover breeding in Belgium. - *The WSG Kentish Plover Project, Newsletter* 3:9.
- Rösner, H.-U., van Roomen, M., Südbeck, P. & Rasmussen, L.M. 1994. Migratory waterbirds in the Wadden Sea 1992/93. - *Wadden Sea Ecosystem* No. 2. Common Wadden Sea Secretariat & Trilateral Monitoring and Assessment Group, Wilhelmshaven. 72 sid.
- Schulz, R. 1994. Protecting coastal breeding sites of Kentish Plover - impossible to do it in time? - *The WSG Kentish Plover Project, Newsletter* 3:5-6.
- Schulz, R. & Stock, M. 1993. Kentish Plovers and tourists: Competitors on sandy coasts. - *Wader Study Group Bull.* 68:83-91.
- Tucker, G.M. & Heath, M.F. 1994. Birds in Europe: their conservation status. BirdLife International, Cambridge. 600 sid.
- Tyrberg, T. 1993. Fågelrapport för 1992. I: Bentz, P.-G. & Wirdheim, A. (red.), Fågelåret 1992. - *Vår Fågelvärld*, supplement nr 19 (sid 35-79).
- Tyrberg, T. 1994. Fågelrapport för 1993. I: - Bentz, P.-G. & Wirdheim, A. (red.), Fågelåret 1993. - *Vår Fågelvärld*, supplement nr 21 (sid 51-99).

Summary

This is the tenth report from the Swedish "Kentish Plover Project", since the study of the small Kentish Plover-population in Scania started in 1982 (see Jönsson 1983 to 1993). In the years 1993 to 1995, the Scanian population decreased from 8 to 4 breeding pairs, following several years with poor breeding success (see fig.1, tab.1). The former main locality, Ängsnäset near Falsterbo, has lost

Svartbent strandpiparpar på Vellinge ängar. Foto: Jan Elmelid/N

almost all birds in the last three years, in spite of intensive management of the area (a strictly protected bird sanctuary), which has included electric fencing and application of anti-predation exclosures around the nests (see Jönsson 1993, fig. 3). In contrast, the other breeding area, Vellinge ängar, has maintained its numbers fairly well (see tab. 2). The main reasons for poor breeding success in recent years are believed to be cold weather in combination with predation during the post-hatching period in late May - early June. Hatching success, on the other hand, has been largely improved ever since 1986 (fig. 2).

Colour-ringing has revealed a definite link between the Scanian population and the larger population in the Wadden Sea of Germany and Denmark. In 1993, three Scanian birds were found breeding in the enbanked area of Beltringharder Koog in Schleswig-Holstein. One pair moved more than 260 km to this German site after a failed breeding attempt at Ängsnäset in May, and was found with newly hatched chicks on 21 June. Observations strongly indicate that the male of this pair mated with a second female in Sweden, and thereafter deserted her with a full egg-clutch, before relaying with his first mate in the German Wadden Sea!

The age of the remaining breeding birds in Scania is now becoming very high; e.g. one male being 16 years (world record?), one pair 13 years, two females 9 years and two males 7 years. The future of the Kentish Plover as a breeding bird in Sweden now seems very bleak. However, there is hope of some substantial immigration from the German Wadden Sea in the forthcoming years, when the more than 250 pairs breeding in the rapidly changing Beltringharder Koog, are forced to disperse to other areas (Fleet et al. 1994).

The international cooperation within the "Wader Study Group Kentish Plover-Project" has intensified in recent years and much new information from different European countries points to the alarming situation for the Kentish Plover in large parts of its Western Palearctic distribution-area. Internationally co-ordinated actions are needed to protect this species from disappearing altogether!

Paul Eric Jönsson, Ekologihuset,
S-223 62 Lund.

